

İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve buna Ek Protokolün tasdıkı hakkında kanun lâyihası ve Hariciye Encümeni mazbatası (1/716)

T. C.

Başvekâlet

Muamelât Umum Müdürlüğü

Tetkik Müdürlüğü

Sayı : 6/3533, 71/2685

21 . XII . 1953

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve buna ek Protokolün tasdıkı hakkında Dışişleri Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 30 . XI . 1953 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun lâyihasının esbabı mucibe ve ilişkileriyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim.

Başvekil

A. Menderes

ESBABI MUCİBE

Ferde ait hak ve hürriyetlerin milletlerarası bir vesika ile tanınıp teyidedilmesi tasavvuru, İkinci Dünya Harbinden evvel ve bilhassa bu harb esnasında totaliter rejimlerce tatbik edilen zulüm ve tazyik politikasına karşı bir aksülâmel halinde tezahür etmiş ve bunun neticesi olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul olunan 10 Aralık 1948 tarihli «İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi» vücutbulmuştur. Ancak, birçok memleketlerin ve bu arada Türkiye Cumhuriyetinin tasvip ve neşreyledikleri işbu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ferdin hak ve hürriyetlerinin korunması lüzumuna olan inancı ifade etmekte ve sırf mânevi bir kıymet taşımaktadır.

Bu vesikaya dercedilen prensiplerin Devletleri hukukan taahhüt altına koyacak milletlerarası bir Sözleşme haline kalbedilmesi temennisi Birleşmiş Milletlerin salâhiyetli komisyonunda incelenmesi halen devam eden «İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Sözleşmesi» tasarısının kaleme alınmasına saik olmuştur.

Dünyanın beş kıtasında yaşayan ve muhtelif medeniyetleri ve içtimai telâkkileri temsil eden milletleri böyle nazik bir mevzuda yeknesak taahhütlere sokmak imkânlarını arz edebilecek bir metnin tesbitinde güçlük aşikârdır. Birleşmiş Milletlerin üzerine aldığı bu işi büyük bir teenni ile yürütmek zorunda kalmış olması, bugüne kadar nihai bir metne varılamamış olmasının başlıca sebebini teşkil etmektedir.

Halbuki, Avrupa kıtası, birbirlerine komşu insan toplulukları arasında medeniyet, içtimai telâkkiler, siyasi ananeler ve müşterek idealler bakımından sıkı bir bağılılığın bulunduğu bir dünya parçasıdır.

Bundan dolayıdır ki, bilhassa Avrupa Konseyinin kurulması üzerine, dünya çapında başarılmasına çalışılan yukarıda mâruz diğer teşebbüsün tahakkuku beklenilmeden, Avrupa çerçevesi içinde, insan haklarını ve ana hürriyetlerini müştereken teminat altına alacak diğer bir İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Sözleşmesi meydana çıkarılmıştır.

Avrupa Konseyi İstişari Meclisince kaleme alınıp mütehassıslar tarafından, hukuk bakımından

ve daha sonra, Konseye dâhil memleketlerin tâyin ettikleri yüksek dereceli temsilcilerce de siyasi bakımdan incelenmiş ve büyük tadilâta uğradıktan sonra 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da Türkiye, Belçika, Büyük Britanya, Danimarka, Fransa, Federal Almanya Cumhuriyeti, Holânda, İrlanda, İsveç, İtalya, İzlanda, Lüksemburg, Norveç, Sarre Hükümeti, Yunanistan tarafından imza edilmiş olan ve Yüksek Meclisin tetkik ve tasvibine mâruz bulunan bu Sözleşme beş fasla ayrılmış, 66 maddeden mürekkeptir Sözleşmenin önsözünde, üye devletlerin birlik ve tesanüdünü tahakkuk ettirmek için esas çarelerden biri olan İnsan Haklarının ve Ana Hürriyetlerin müştereken teminat altına alınması lüzum ve faidesi ve bu hak ve hürriyetlere müşterek bağlılık bir kere daha teyit edilmektedir.

Sözleşmenin 1 nci faslı İnsan Haklarının, Ana Hürriyetlerinin tadat ve tarifine tahsis edilmiştir. Bu hak ve hürriyetler şunlardır :

- a) Ferdin yaşamak hakkı;
- b) Ferdin işkenceden, gayri insanî, haysiyet kırıcı muamelelerden masuniyeti;
- c) Ferdin kölelik, kulluk halinde tutulmaktan ve cebrî işe tâbi olmaktan masuniyeti;
- d) Ferdin hürriyet ve emniyet hakkı;
- e) Her ferdin dâvasının müstakil ve bitaraf bir mahkeme huzurunda rüyet edilmesini istemek hakkı,
- f) Hiç kimsenin, işlendiği zaman millî mevzuatça veya Devletlerarası hukukça suç teşkil etmiyen bir fiilinden veya ihmalden dolayı mahkûm edilmemesi, veya bu nevi hareketler için, işlenmesi zamanında derpiş edilmiş olan cezadan daha ağır bir cezaya çarpılmaması,
- g) Her ferdin hususi ve ailevi hayatına, meskenine ve muhaberatının masuniyetine riayet edilmesini istemek hakkı,
- h) Fikir, vicdan ve din hürriyeti,
- i) Fikrin serbestçe ifadesi hürriyeti,
- j) Toplantılara katılmak ve tertip etmek; cemiyet ve sendikalar kurmak veya bunlara katılmak hakkı.
- k) Sinni rüşte vâsıl olunca evlenmek ve aile kurmak hakkı.

Metnin tetkikından da görüleceği veçhile, işbu sözleşmede sadece insan hak ve hürriyetlerinin tadadiyle iktifa edilmeyip, tarifi ve şümül sahalarının tesbiti yoluna gidilmiş ve bu haklardan ve hürriyetlerden her birinin tahdidini icabettirecek haller de taallûk ettikleri maddelere ayrı ayrı derecolunmuştur.

Sözleşme, ferdin hak ve hürriyetlerinin tanınmasına dair âkîd devletlere sadece müteakabil tahhütler tahmil etmekle kalmayıp bu hak ve hürriyetlerin ihlâli halinde ferdi koruyacak müeyyideler ve millederarası organlar tesisini de derpiş eylemektedir. 19 ilâ 56 nci maddelere kadar ikinci, üçüncü ve dördüncü fasılların mevzularını teşkil eden bu organlar «Avrupa İnsan Hakları Komisyonu» ve «Avrupa İnsan Hakları Divanı»dır.

«Avrupa İnsan Hakları Komisyonu», İstişari Meclisin hazırlıyacağı bir listede yazılı namzetler arasından Vekiller Komitesince seçilecek üyelere teşekkül edecektir. Âkîdlerden her biri, diğer bir Âkîd Devletin Sözleşme ile taahhüd ettiği vecibelere riayet etmemesi halinde komisyona şikâyetle bulunmak hakkına sahip olacağı gibi mezkûr hak ve hürriyetlerin kendi aleyhlerine olarak Âkîdlerden biri tarafından ihlâl edildiği iddiasında bulunan her hakiki şahıs, Hükümet dışı her teşekkül veya insan topluluğu komisyona müracaat edebilecektir. Ancak bu müracaatın yapılabilmesi için, müşteki veya müştekilerin ihlâl edildiğini iddia ettikleri hak ve hürriyetlere riayet edilmesini teminen evveleminde şikâyet ettikleri devletin dahilî makamlarına başvurmuş olmaları ve müspet bir netice alamamış bulunmaları icabettirmektedir. Anlaşılacağı üzere, bu hüküm komisyona mesnetsiz olarak ve sırf devletleri her hangi bir sebeple beynelmilel sahada müşkil vaziyete düşürmek gayesi güdülerek yapılacak müracaatları önlemek maksadiyle Sözleşmeye vaz'edilmiştir.

Yine, mümkün mertbe suiistimallerinin önlenmesi kaygusuyla, imzasız veya kötü niyetle yapılan şikâyetlerin kale alınmayacağı gibi bâzı şartlar Sözleşmenin 27 nci maddesine dercedilmiştir.

Komisyonun vazifesi, ihtilâf mevzuu olan işi dostane bir hal şekline vardırmaaktır. Bunda mu-

vaffak olamadığı takdirde, Vekiller Komitesine bir rapor verip, hakkında şikâyet vukubulan devletin sözleşmeden mütevellit bir vecibesini ihlâl eylemiş olup olmadığı hususundaki mütalâaları dercedecek ve ihtilâfın halli için muvafık görülecek teklifler de ilâve edecektir. Diğer taraftan, komisyon, raporunun Vekiller Komitesine tevdiinden itibaren üç ay zarfında meseleyi «Avrupa İnsan Hakları Divanı» na da arz etmek imkânına sahip bulunmaktadır. (Alâkadar Devletin Divanın salâhiyetini tanımış olması şartıyla). Bu hareket tarzı ihtiyar edilmediği takdirde, Vekiller Komitesi, taahhüdünü yerine getirmediğine kanaat hâsıl ettiği Âkîd Tarafı bunu yapmaya dâvet edecek ve ona muayyen bir mühlet verecektir. Bu mühletin hitamında alâkadar devlet ihtilâf mevzuu olan durumu düzeltmeyecek olursa Komite meselenin muktezasına göre karar verecek ve aynı zamanda komisyon raporunu neşredecektir. Âkîd Devletler, Vekiller Komitesinin kararına ittiba ile mükelleftirler.

Ferdin hakkının ve hürriyetinin ihlâl edilmemesinden dolayı beynelmilel bir teşekküle müracaat edebilmesi hakkı tarihte ilk olarak ahdi bir şekilde bu Sözleşme ile tanınmaktadır. Sözleşmenin hazırlanması sırasında, Âkîd devletlerin kendi tebalarının, beynelmilel bir teşekküle şikâyette bulunmalarını uygun görmeyebilecekleri ve belki de bu yüzden Sözleşmeyi şayanı kabul telâki etmeyebilecekleri nazarı itibara alınmış ve bu düşünce ile ferdin komisyona müracaat hakkı başka bir şarta daha muallak kılınmıştır. Bu şarta göre, ferdin müracaatının komisyonca nazarı itibara alınabilmesi için, hakkında şikâyet vâkı olan Âkîd Tarafın bu nevi müracaatlar hususunda komisyonu salâhiyetli tanıdığı yolunda bir beyanda bulunması gerekmektedir.

Bu beyan yalnız muayyen bir müddet için muteber olmak üzere tahdidî şekilde de yapılabilir.

İnsan Hakları Avrupa Divanı ise, Avrupa Konseyine âza devletlerin tanzim edecekleri bir listede adları yazılı kimseler arasından İstisari Meclise seçilecek hâkimlerden müteşekkil olacaktır.

Divana :

- a) Avrupa İnsan Hakları Komisyonu,
- b) Mağdur olan ferdin metbuu bulunan devlet,
- c) Vâkı fiilden dolayı Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna şikâyette bulunmuş olan devlet,
- d) Şikâyet kendisine de raci bulunan Devlet,

Müracaat etmek hakkına sahiptir. Görülüyor ki, Divana müracaat hakkı, hakiki ve hükmi şahıslara tanınmamıştır. Âkîdler Divanın vereceği hükümlere uymakla mükellef olacaklardır. Divan kararlarının infazına Vekiller Komitesi nezaret edecektir.

«Avrupa İnsan Hakları Divanı» nın kaza hakkını mecburi olarak kabul etmek Âkîd Tarafların ihtiyarına bırakılmıştır. Bu mevzudaki hükme göre bir Âkîd Devlet Divanın kaza hakkını mecburi telâki etmeyi kayıtsız şartsız kabul edebileceği gibi bunu mütekabiliyet şartına bağlamak veya muayyen bir müddetle tahdit etmek hakkına mâliktir.

Divanın bir meseleyi ele alabilmesi için o meselenin evvelâ İnsan Hakları Komisyonunca tetkik edilip intaç olunamamış bulunması ve bittâbi aleyhinde şikâyet vukubulan Devletin Divanın salâhiyetini tanımış olması lâzımdır.

Avrupa Konseyine üye devletlere açık olan bu Sözleşmenin meriyete girebilmesi için on Devletin tasdik belgesinin Genel Sekreterliğe tevdi edilmiş olması lâzımdır.

Yukarda ana hatları izah edilen Sözleşmenin hazırlanışı sırasında mülkiyet, siyasi hürriyetler ve ebeveynin çocuklarına verilecek eğitim nev'ini seçmek haklarının da Sözleşmeye ithali derpiş edilmiş ancak bu hususlarda üye devletleri tatmin edici formüller bulunması mümkün clamadığından Sözleşmenin imzasını geciktirmemek maksadiyle bu hak ve hürriyetlerin daha sonra hazırlanacak bir ek protokole derci suretiyle Sözleşmeye ilâvesi uygun görülmüştü.

Filhakika, Sözleşmenin imzasından sonra çalışmalarına devam eden Eksperler Komitesi bu üç hak ve hürriyeti de teminat altına almak gayesiyle bir Ek Protokol vücuda getirmiş ve Konsey âzası devletler meyanında tarafımızdan da 20 Mart 1953 tarihinde Paris'te imzalanmıştır.

İşbu Protokol, yukarda tahlilî yapılan «İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma» Sözleş-

mesinin bir cüz'ünü teşkil eylediği cihetle onunla beraber Yüksek Meclisin tasdikına arz edilmektedir. Bu Protokolde,

- a) Her hükmi ve hakiki şahsın mülkiyet hakkı;
- b) Ebeveynin çocuklarına eğitim hakkı ve
- c) Ferdin siyasi hakları

teminat altına alınmaktadır.

Ek Protokolün 2 ne maddesi, tetkikinden de anlaşılacağı üzere, ebeveynin çocuklarının tahsil ve terbiyelerine kendi dinî ve felsefî akidelerine göre temin etmek hakkına Devletin riayet edeceğini âmindir. Bu suretle bu hüküm tedrisat serbestisi prensipini kabul etmiş bulunmaktadır.

Bu prensip ise, dinî tedrisatta bulunacak hususi mekteplerin açılmasına imkân verebilecek mahiyettedir. Protokolün merbut bulunduğu Sözleşmenin 64 ne maddesi, Akıd Taraflara, gerek imza sırasında, gerek tasdiklerin tevdiî sırasında Sözleşmenin muayyen maddeleri hakkında kaydı ihtirazi dermeyan eylemek salâhiyetini tanıdığı cihetle bir taraftan inkılap esaslarımıza aykırı olan diğer taraftan da 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunumuza uygun düşmiyen bu madde hükümleri hakkında yukarıda mâruz esaslardan mülhem bir ihtirazi kayıt vazedilmesi muvafık görülmüş ve bu maksatla mezkûr Sözleşme ve Eki Protokolün tasdikına mütedair ilişik kanun lâyihasına işbu ihtirazi kaydımızı ihtiva eden 3 ne maddede dercedilmiştir.

Avrupalı milletleri birbirlerine daha çok yaklaştıracak ve Avrupalılara has müşterek ideallerin tahakkukunu temin etmekte büyük bir rol oynayacak olan İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ile Eki Protokolün tasdiki hususu Yüksek Meclisin tasdikına arz olunur.

Hariciye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Hariciye Encümeni

Esas No : 1/716

Karar No : 44

1 . III . 1954

Yüksek Reisliğe

4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da Avrupa Konseyine dâhil Türkiye, Belçika, Büyük Britanya, Danimarka, Fransa, Federal Almanya Cumhuriyeti, Holânda, İrlânda, İsveç, İtalya, İzlanda, Lüksemburg, Norveç, Saar Hükümeti ve Yunanistan tarafından imzalanmış bulunan «İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya dair Sözleşme» ve buna bağlı Ek Protokolün tasdiki hakkında kanun lâyihası, Hariciye Vekâleti temsilcilerinin de hazır buldukları halde, 8 . I . 1954 tarihinde müzakereye başlanmış ve 17 . II . 1954 tarihli celsede bu tetkikat neticelendirilmiştir.

Ferde ait hak ve hürriyetlerin milletlerarası bir vesika ile tanımlanıp tesbit edilmesi tasavvuru bilhassa totaliter rejimlerin bu hakları çiğnemeleri üzerine Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesiyle yazılı

bir mahiyet iktisabetmiş bulunuyordu. Bu vesikaya dercedilen prensiplerin bir sözleşme ile fiiliyat sahasına intikal etmesi de temenni ediliyordu.

Bu temennilerden mülhem olan Avrupa Konseyi İstişari Asamblesi Avrupa milletlerini içine alan bir Sözleşme vücuda getirmiş bulundu. Siyasi ananeler ve müşterek idealler bakımından sıkı bir bağlılığın mevcut olduğu bir kıta üzerinde böyle bir sözleşmeyi mer'i kılmak çok daha mümkün telâkki ediliyordu. Bu lâyiha kanuniyet kesbettiği takdirde Türkiye'nin de imzalamış olduğu bu Sözleşme meriyete girecek ve imza ve tasdik olunan hükümler devletimiz için riayeti mecburi olacak hükümler haline girecektir.

Sözleşme bir prâmbule beş bölüm ve 66 maddeden mürekkeptir.

Birinci bölüm, insan haklarının ve ana hürri-

yetlerinin tadat ve tarifine tasrih edilmiştir. Bu hak ve hürriyetler şunlardır:

- A) Ferdin yaşama hakkı,
- B) Ferdin, işkenceden, gayriinsani, haysiyet kırıcı muamelelerden masuniyeti,
- C) Ferdin kölelik ve kulluk halinde, ve zoraki işe tâbi tutulmasından masuniyeti,
- D) Ferdin hürriyet ve emniyet hakkı,
- E) Her ferdin dâvasını müstakil ve bitaraf bir mahkeme huzurunda rüyet edilmesini istemesi hakkı,
- F) Hiç kimsenin işlendiği zaman, millî mevzuata veya Devletlerarası hukukça suç teşkil etmeyen bir fiilinden veya ihmalinden dolayı mahkûm edilmemesi, veya bu nevi hareketler için, işlenmesi zamanında lerpış edilmiş olan cezadan daha ağır bir cezaya çarpılmaması,
- G) Her ferdin hususi ve ailevi hayatına, meskenine, ve muhaberatına masuniyetine riayet edilmesini istemek hakkı,
- H) Fikir, vicdan ve din hürriyeti,
- I) Fikrin serbestçe ifadesi hürriyeti,
- J) Toplantılara katılmak ve tertibetmek; cemiyet ve sendikalar kurmak veya bunlara katılmak hakkı,
- K) Rüşt yaşına dâhil olunca evlenmek, ve aile kurmak hakkı.

Bu birinci bölüm 18 maddeyi ihtiva etmektedir. İkinci bölüm ise tek maddedir ve yukarıdaki hak ve hürriyetlerin ihlâli halinde baş vurulacak mercileri göstermektedir. Bu sözleşme ile, Yüksek Âkîd Taraflar için hâsıl olan taahhütlere riayeti temin maksadiyle, «Bir İnsan Hakları Avrupa Komisyonu» bir de İnsan Hakları Avrupa Divanı kurulmaktadır.

Üçüncü bölüm komisyonun ne suretle kurulacağını gösteren hükümleri 18 madde halinde ortaya koymaktadır. Bu Komisyon İstişarî Meclisin hazırlıyacağı bir listede yazılı isimler arasında Avrupa Konseyi Vekiller Komitesince seçilecek üyelerden teşekkül edecek, Âkîdlerden her biri diğer bir Âkîd Devletin sözleşme ile taahhüt eylediği vecibelere riayet etmesi halinde komisyona şikâyette bulunmak hakkına sahip olacağı gibi mezkûr hak ve hürriyetlerin kendi aleyhlerine olarak Âkîdlerden biri tarafından ihlâl edildiği iddiasında bulunan her hakiki şahıs, Hükümet dışı her teşekkül veya insan topluluğu Komisyona müracaat edebilecektir.

Ancak bu müracaatın yapılabilmesi için, müşteki veya müştekilerin ihlâl edildiğini iddia ettikleri hak ve hürriyetlere riayet edilmesini teminen evveleminde şikâyet ettikleri Devletin dahilî makamlarına başvurmuş olmaları ve müspet bir netice alamamış bulunmaları icabetmektedir. Anlaşılacağı üzere, bu hüküm Komisyona mesnetsiz olarak ve sırf devletleri her hangi bir sebeple beynelmil sahada müşkül vaziyete düşürmek gayesi güdülererek yapılacak müracaatları önlemek maksadiyle Sözleşmeye vaz'edilmiştir.

Yine, mümkün mertebe suiistimallerinin önlenmesi kaygusuyla, imzasız veya kötü niyetle yapılan şikâyetlerin kaale alınmayacağı gibi bâzı şartlar Sözleşmenin 27 nci maddesine dercedilmiştir. Komisyonun vazifesi, ihtilâf mevzuu olan işi dostane bir hal şekline vardırmaktır. Bunda muvaffak olamadığı takdirde, Vekiller Komitesine bir rapor verip, hakkında şikâyet vukubulan Devletin Sözleşmeden mütevellit bir vecibesini ihlâl eylemiş olup olmadığı hususundaki mütalâaları derecedecek ve ihtilâfın halli için muvafık görülecek teklifler de ilâve edecektir. Diğer taraftan Komisyon, raporunun Vekiller Komitesine tevdiinden itibaren üç ay zarfında meseleyi «Avrupa İnsan Hakları Divanı» na da arz etmek imkânına sahip bulunmaktadır. (Alâkadar Devletin Divanın salâhiyetini tanımış olması şartıyla) bu hareket tarzı ihtiyar edilmediği takdirde, Vekiller Komitesi, taahhüdünü yerine getirmediğine kanaat hâsıl ettiği Âkîd Tarafı bunu yapmaya davet edecek ve ona muayyen bir mühlet verecektir. Bu mühletin hitamında alâkadar Devlet ihtilâf mevzuu olan durumu düzeltmeyecek olursa Komite meselenin muktezasına göre karar verecek ve aynı zamanda Komisyon raporunu neşreder. Âkîd devletler, Vekiller Komitesinin kararına ittiba ile mükelleftirler.

Ferdin hakkını ve hürriyetinin ihlâl edilmesinden dolayı beynelmil bir teşekküle müracaat edebilmesi hakkı tarihte ilk olarak ahdî bir şekilde bu Sözleşme ile tanınmaktadır. Sözleşmenin hazırlanması sırasında, Âkîd devletlerin kendi tebaalarının, beynelmil bir teşekküle şikâyette bulunmalarını uygun görmeyebilecekleri ve helki de bu yüzden Sözleşmeyi şâyani kabul telâkki etmeyecekleri nazarı itibara alınmış ve bu düşünce ile ferdin Komisyona müracaat

caat hakkı başka bir şarta daha muallak kılınmıştır. Bu şarta göre, ferdin müracaatının Komisyonca nazarı itibara alınabilmesi için, hakında şikâyet vâkı olan Âkîd Tarafın bu nevi müracaatlar hususunda Komisyonu salâhiyetli tanıdığı yolunda bir beyanda bulunması gerekmektedir.

Bu beyan yalnız muayyen bir müddet için muteber olmak üzere tahdidî şekilde de yapılabılır.

Dördüncü Bölümde İnsan Hakları Avrupa Divanı ise yine Konseye âza devletlerin tanzim edecekleri bir listede yazılı kimseler arasından İstişari Meclisçe seçilecek hâkimlerden teşekkül elecektir.

Divana :

- a) Avrupa İnsan Hakları Komisyonu,
- b) Mağdur olan ferdin metbuu bulunan devlet,
- c) Vâkı fiilden dolayı Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna şikâyette bulunmuş olan devlet,
- d) Şikâyet kendisine de raci bulunan devlet.

Müracaat etmek hakkına sahiptir. Görülüyor ki, Divana müracaat hakkı, hakiki ve hükmi şahıslara tanımamıştır. Âkîdler, Divanın vereceği hükümlere uymakla mükellef olacaklardır. Divan kararlarının infazına Vekiller Komitesi nezaret edecektir.

«Avrupa İnsan Hakları Divanı»nın kaza hakkını mecburi olarak kabul etmek Âkîd Tarafların ihtiyarına bırakılmıştır. Bu mevzudaki hükme göre bir Âkîd Devlet Divanın kaza hakkını mecburi telâkki etmeyi kayıtsız şartsız kabul edebileceği gibi bunu mütekabiliyet şartına bağlamak veya muayyen bir müddetle tahdit etmek hakkına maliktir.

Divanın bir meseleyi ele alabilmesi için o meselenin evvelâ İnsan Hakları Komisyonunca tetkik edilip intaç olunamamış bulunması ve bittabi aleyhinde şikâyet vukubulan devletin Divanın salâhiyetini tanımış olması lâzımdır.

Avrupa Konseyine üye devletlere açık olan bu Sözleşmenin meriyete girebilmesi için on devletin tasdik belgesinin Genel Sekreterliğe tevdi edilmiş olması lâzımdır.

Yukarda ana hatları izah edilen Sözleşmenin hazırlanışı sırasında mülkiyet, siyasi hürriyetler ve ebeveynin çocuklarına verilecek

eğitim nev'ini seçmek haklarının da Sözleşmeye ithali derpiş edilmiş, ancak bu hususlarda üye devletleri tatmin edici formüller bulunması mümkün olamadığından Sözleşmenin imzasını geciktirmemek maksadiyle bu hak ve hürriyetlerin daha sonra hazırlanacak bir Ek Protokole derci suretiyle Sözleşmeye ilâvesi uygun görülmüştü.

Bu bölümde 19 madde mevcuttur.

Beşinci bölüm usuli hükümlere ait olduğu gibi Komisyon ve Divan üyelerinin muafiyetlerinden, Sözleşmenin insan hak ve hürriyetlerini tehdit veya ihlâl eden mahiyette tefsir olunamayacağından, Sözleşmenin Bakanlar Komitesinin salâhiyetlerini ihlâl edemeyeceğinden, yine bu Sözleşmenin imzası veya tasdik belgesinin tevdi anında her devletin, Sözleşmenin muayyen bir hükmü hakkında o zaman kendi ülkesinde mer'i olan bir kanunun bu hükme uygun bulunmaması nispetinde ihtirazi kayıt koyabileceğini beş yıl sonra, ancak, altı aylık bir ihbardan sonra, Âkîd Tarafın bu Sözleşmeyi feshedebileceğini ve bu Sözleşmenin Avrupa Konseyi üyelerinin imzalarına açık olacağını beyan etmektedir.

Sözleşmenin imzasından sonra çalışmalarına devam eden Eksperler Komitesi bu üç hak ve hürriyeti de teminat altına almak gayesiyle bir Ek Protokol vücuda getirmiş ve Konsey âzası devletler meyânında tarafımızdan da 20 Mart 1953 tarihinde Paris'te imzalanmıştır.

İşbu Protokol, yukarda tahlili yapılan «İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma» Sözleşmesinin bir cüz'ünü teşkil eylediği cihetle, onunla beraber Yüksek Meclisin tasdikına arz edilmektedir. Bu Protokolde:

- a) Her hükmi ve hakiki şahsın mülkiyet hakkı;
 - b) Ebeveynin çocuklarına eğitim hakkı ve;
 - c) Ferdin siyasi hakları;
- teminat altına alınmaktadır.

Ek Protokolün 2 nci maddesi, tetkikından da anlaşılacağı üzere, ebeveynin çocuklarının tahsil ve terbiyelerine kendi dinî ve felsefi âkidelere göre temin etmek hakkına Devletin riayet edeceğini âmirdir. Bu suretle bu hüküm tedrisat serbestisi prensibini kabul etmiş bulunmaktadır.

Bu prensip ise, dinî tedrisatta bulunacak hususi mekteplerin açılmasına imkân verebile-

cek mahiyettedir. Protokolün merbut bulunduğu Sözleşmenin 64 ncü maddesi, Âkîd Taraflara, gerek imza sırasında, gerek tasdiklerin tevdiî sırasında Sözleşmenin muayyen maddeleri hakkında kaydı ihtirazi dermeyeran eylemek salâhiyetini tanıdığı cihetle bir taraftan inkılâp esaslarımıza aykırı olan, diğer taraftan da 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunumuza uygun düşmeyen bu madde hükümleri hakkında yukarıda mâruz esaslardan mühlhem bir ihtirazi kayıt vaz'edilmesi muvafık görülmüş ve bu maksatla mezkûr Sözleşme ve Eki Protokolün tasdikına mütedair ilişik kanun lâyihasına işbu ihtirazi kaydımızı ihtiva eden 3 ncü madde dercedilmiştir.

Komisyonumuz bu Sözleşmenin ihtirazi kaydımız müstesna, kanunlarımızı ihlâl etmediğini, demokratik idare içinde hak ve hürriyetlere gereken teminatı bahşetmek bakımından lüzumlu ve faydalı olduğunu tesbit etmiş ve lâ-

yiha komisyonumuzca aynen ve ittifakla kabul olunarak, takdimen ve müstacelen görüşülmesi teklifi ile Yüksek Meclîsin tasdikına arz olunmak üzere Riyasete sunulmuştur.

Hariciye En. Reisi Y.

Mazbata Muharriri

Erzurum

B. Dülger

Kâtip

Denizli

Ali Çobanoğlu

İmzada bulunamadı

Balıkesir	Balıkesir	Bursa
E. Budakoğlu	E. Güreli	H. Köymen
Çorum	Hatay	İzmir
S. Özer	A. Melek	C. Baban
İzmir	İzmir	İzmir
S. Giz	V. Menteş	O. Kapani
İzmir	Manisa	Mardin
C. Tunca	A. Karaosmanoğlu	K. Türkoğlu
Muğla	Muğla	Rize
Z. Mandalinci	N. Nadi	Z. R. Sporel

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve buna ek Protokolün tasdiki hakkında kanun lâyihası

MADDE 1. — Hükümetimizce 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış olan «İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi» tasdik edilmiştir.

MADDE 2. — Hükümetimizce 20 Mart 1952 tarihinde Paris'te imzalanmış olan «İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesine Ek Protokol», mütaakıp üçüncü maddedeki ihtirazi kayıtlarla tasdik edilmiştir.

MADDE 3. — İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesine Ek Protokolün ikinci maddesi 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun hükümlerini ihlâl etmez.

MADDE 4. — Bu kanun neşri tarihinden itibaren meriyete girer.

MADDE 5. — Bu kanun hükümlerini icraya

İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Başvekil	Devlet Vekili
A. Menderes	
Devlet Vekili	Adalet Vekili
C. Yardımcı	O. Ş. Çiçekdağ
Millî Savunma Vekili	İçişleri Vekili
K. Yılmaz	E. Menderes
Dışişleri Vekili	Maliye Vekili
F. Köprülü	H. Polatkan
Millî Eğitim Vekili	Bayındırlık Vekili
R. S. Burçak	K. Zeytinoğlu
Eko. ve Ticaret Vekili	Sa. ve So. Y. Vekili
Fethi Çelikbaş	Dr. E. H. Üstündağ
G. ve Tekel Vekili	Tarım Vekili
E. Kalafat	N. Ökmen
Ulaştırma Vekili	Çalışma Vekili
Y. Üresin	H. Erkmen
İşletmeler Vekili	
S. Yırcak	

İNSAN HAKLARINI VE ANA HÜRRIYETLERİ KORUMAYA DAİR SÖZLEŞME

Avrupa Konseyi Üyesi olan Âkîd Hükümetler.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 de ilân edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini;

Bu beyannamenin metninde mezkûr hakların her yerde ve fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamaya mâtuf bulunduğunu;

Avrupa Konseyinin gayesinin; üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu ve İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri korunma ve gelişmesinin bu gayeye ulaşmak yollarından birini teşkil ettiğini,

Dikkat nazarına alarak;

Dünyada barış ve adaletin asıl temelini teşkil eden ve idamesi her şeyin fevkında olarak, bir taraftan, hakikaten demokratik bir siyasi rejim ve, diğer taraftan, insan haklarına müştereken hürmet ve bu konuda ortak bir anlayış esaslarına istinadeden bu ana hürriyetlere derin bağlılıklarını teyidederek;

Aynı telâkkiyi taşıyan ve ideal ve siyasi ananeler, hürriyete saygı ve hukukun üstünlüğü hususlarında müşterek bir mirasa sahip bulunan Avrupa devletleri hükümetleri sıfatiyle, Evrensel Beynamede yazılı bâzı hakların müştereken sağlanmasını temine yarıyacak ilk tedbirleri almayı kararlaştırarak;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır :

Madde — 1.

Yüksek Âkîd Taraflar kendi kaza haklarına tâbi her ferde işbu Sözleşmenin birinci faslında tarif edilen hak ve hürriyetleri tanırlar.

Bölüm - I.

Madde — 2.

1. Her ferdin yaşama hakkı kanunun himayesi altındadır. Kanunun ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infazı dışında, hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıda derpiş edilen zaruret halleri dışında, bu maddenin ihlâli suretiyle yapılmış telâkki olunmaz :

- a) Her ferdin gayrimeşru cebir ve şiddete karşı korunmasını sağlamak için,
- b) Kanun hükümleri dâhilinde bir tevkifi yerine getirmek veya kanuna uygun olarak mevkuf bulunan bir şahsın kaçmasını önlemek için,
- c) Ayaklanma veya isyanı, kanuna uygun olarak bastırmak için,

Madde — 3.

Hiç kimse işkenceye, gayriinsani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulamaz.

Madde — 4.

1. Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz,
2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz veya mecburi çalışmaya tâbi tutulamaz,
3. Aşağıdaki haller bu maddede kasıt olunan «zorla çalıştırma veya mecburi çalışmadan» sayılmazlar :

a) İşbu Sözleşmenin 5. maddesinde derpiş edilen şartlar altında mevkuf tutulan bir kimseden mevkufiyeti veya şartla salıverilmesi süresince yapması mütat olarak istenilecek çalışma;

- b) Askerî mahiyette her hizmet yahut inançları gereğince askerlik vazifesini yapmaktan kaçınan kimselerin durumunu meşru telâkki eden memleketlerde, bu inanca sahip kimselere mecburi askerlik yerine gördürülecek başka bir hizmet;
- c) Topluluğun hayat veya refahını tahdideden buhran ve âfet hallerinde talep olunan her hizmet;
- d) Normal medeni mükellefiyetler şumulüne giren her türlü çalışma veya hizmet.

Madde — 5.

Her ferdin hürriyete ve güvenliğe hakkı vardır. Aşağıda mezkûr haller dâhilinde ve kanuni usuller dışında hiç kimse hürriyetinden mahrum edilemez :

- a) Salâhiyetli bir mahkeme tarafından mahkûmiyeti üzerine usulü dairesinde hapsedilmesi,
- b) Bir mahkeme tarafından kanuna uygun olarak verilen bir karara riayetsizlikten dolayı yahut kanunun koyduğu bir mükellefiyetin yerine getirilmesini sağlamak üzere yakalanması veya tevkifi,
- c) Bir suç işlediği şüphesi altında olan yahut suç işlemesine veya suçu işledikten sonra kaçmasına mâni olmak zarureti inancını doğuran mâkul sebeplerin mevcudiyeti dolayısıyla, yetkili adli makam önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve hapsi,
- d) Bir küçüğün nezaret altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilmiş usulüne uygun bir tevkif kararı bulunması,
- e) Bulaşıcı bir hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastası, bir alkoliğin, uyuşturucu maddelere müptelâ bir kimsenin yahut bir serserinin kanuna uygun mevkufiyeti,
- f) Bir kimsenin memlekete usulüne uygun olmıyarak girmekten men'i, veya hakkında bir sınır dışı kovulma veya geri verme muamelesine tevessül olunması sebebiyle yakalanmasına veya tevkifine karar verilmesi,

2. Tevkif olunan her ferde, tevkifini icabettiren sebepler ve kendisine karşı vâkı bütün isnatlar en kısa bir zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

3. İşbu maddenin I/c fıkrasında derpiş edilen şartlara göre yakalanan veya tevkif edilen her kesin, hemen bir hâkim veya adli görevi yapmaya kanunen mezun kılınmış diğer bir memur huzuruna çıkarılması lâzım ve mâkul bir süre içinde muhakeme edilmeye yahut adli takibat sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverme ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Yakalanması veya tevkif sebebiyle hürriyetinden mahrum bırakılan her şahıs hürriyeti tahdidin kanuna uygunluğu hakkında kısa bir zamanda karar vermesi ve keyfiyet kanuna aykırı görüldüğü takdirde tahliyesini emretmesi için bir mahkemeye itiraz eylemek hakkını haizdir.

5. İşbu maddenin hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir yakalama veya tevkif muamelesinin mağduru olan her şahsın tazminat istemeye hakkı vardır.

Madde — 6.

1. Her şahıs gerek medeni hak ve vecibeleriyle ilgili nizalar gerek cezai sahada kendisine karşı serdedilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan, kanuni, müstakil ve tarafsız bir mahkeme tarafından dâvasının mâkul bir süre içinde hakkaniyete uygun ve aleni surette dinlenmesini istemek hakkını haizdir.

Hüküm aleni olarak verilir, şu kadar ki demokratik bir toplulukta âmme intizamının veya millî güvenliğinin veya ahlâkın yararına veya küçüğün menfaati veya dâvaya taraf olanların korunması veya adaletin selâmetine zarar verebileceği bâzi hususi hallerde, mahkemece zaruri görülecek ölçüde, aleniyet dâvanın devamına tamamen veya kısmen Basın mensupları ve halk hakkında tahdidedilebilir.

2. Bir suç ile itham edilenler şahıs suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar mâsum sayılır.

3. Her sanık ezcümle :

- a) Şahsına tevcih edilen isnadın mahiyet ve sebebinden en kısa bir zamanda, anladığı bir dille ve etraflı surette haberdar edilmek,
- b) Müdafaasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara malik olmak,
- c) Kendi kendini müdafaa etmek veya kendi seçeceği bir müdafii veya eğer bir müdafi tayin için malî imkânlardan mahrum bulunuyor ve adaletin selâmeti gerektiriyorsa, mahkeme tarafından tayin edilecek bir avukatın meccani yardımından istifade etmek,
- d) İddia şahitlerini sorguya çekmek, veya çektirmek, müdafaa şahitlerinin de iddia şahitleriyle aynı şartlar altında davet edilmesini ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek,
- e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından meccanen faydalanmak,
haklarına sahiptir.

Madde — 7.

1. Hiç kimse işlendiği zaman millî veya Milletlerarası hukuka göre bir suç teşkil etmeyen bir fiil veya ihmalden dolayı mahkûm edilmez. Keza hiç kimse suç işlendiği zaman tertibi gereken cezadan daha ağır bir cezaya da çarptırılmaz.

2. İşbu madde, işlendiği zaman medeni milletler tarafından tanınan umumi hukuk prensiplerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmalden suçlu bir şahsın yargılanmasına ve cezalandırılmasına mâni değildir.

Madde — 8.

1. Her şahıs hususi ve ailevi hayatına, meskenine ve muhaberatına hürmet edilmesi hakkına maliktir.

2. Bu hakların kullanılmasına resmî bir makamın müdahalesi demokratik bir cemiyette ancak millî güvenlik, âmme emniyeti, memleketin iktisadi refahı, nizamın muhafazası, suçların önlenmesi, sağlığın veya ahlâkın ve başkasının hak ve hürriyetlerinin korunması için zaruri bulunduğu derecede ve kanunla derpiş edilmesi şartıyla vukubulabilir.

Madde — 9.

1. Her şahıs düşünme, vicdan ve din hürriyetine sahiptir. Bu hak din veya kanaat değiştirme, hürriyetini ve alenen veya hususi tarzda ibadet ve âyin veya öğretimini yapmak suretiyle tek başına veya toplu olarak dinini veya kanaatini izhar eylemek hürriyetini tazammun eder.

2. Din veya kanatleri izhar etmek hürriyeti demokratik bir cemiyette ancak âmme güvenliğinin, âmme nizamının, genel sağlığın veya ummi ahlâkın, yahut başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için zaruri olan tedbirlerle ve kanunla tahdit edilebilir.

Madde — 10.

1. Her fert ifade ve izhar hakkına maliktir. Bu hak içtihat hürriyetini ve resmî makamların müdahalesi ve memleket sınırları mevzu bahis olmaksızın, haber veya fikir almak veya vermek serbestisini ihtiva eder. Bu madde, devletlerin radyo, sinema veya televizyon işletmelerini bir müsaade rejimine tâbi kılmalarına mâni değildir.

2. Kullanılması vazife ve mesuliyeti tazammun eden bu hürriyetler, demokratik bir toplulukta, zaruri tedbirler mahiyetinde olarak, millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya âmme emniyetinin, nizamı muhafazanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli haberlerin ifşasına mâni olunması veya adalet kuvvetinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için ancak ve kanunla, muayyen merasime, şartlara, tahditlere veya müeyyidelere tâbi tutulabilir.

Madde — 11.

1. Her şahıs asayışı ihlâl etmiyen toplantılara katılmak, ve başkalarıyla birlikte sendikalar tesis etmek ve kendi menfaatlerini korumak üzere sendiklara girmek hakkı dâhil olmak üzere dernek kırmak hakkını haizdir.

2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplulukta, zaruri tedbirler mahiyetinde olarak millî güvenliğin, âmme emniyetinin, nizamı muhafazanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için ve ancak kanunla tahdide tâbi tutulabilir.

Bu madde, bu hakların kullanılmasında idare, silâhlı kuvvetler veya zabita mensuplarının muhik tahditler koymasına mâni değildir.

Madde — 12.

Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın istimalini tanzim eden millî kanunlar dairesinde, evlenmek ve bir aile kurmak hakkına maliktir.

Madde — 13.

İşbu Sözleşmede tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen her şahıs ihlâl fiili resmî vazifelerini ifa eden kimseler tarafından bu vazifelerin ifası sırasında yapılmış da olsa, millî bir makama fiilen müracaat hakkına sahiptir.

Madde — 14.

İşbu Sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerden istifade keyfiyeti bilhassa cins, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, millî veya sosyal menşee, millî bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya her hangi diğer bir durum üzerine müesses hiçbir tefrika tâbi olmaksızın sağlanmalıdır.

Madde — 15.

1. Harb veya milletin varlığını tehdit eden diğer umumi bir tehlike halinde her Yüksek Âkıld Taraf ancak, durumun ıktiza ettiği nispette ve devletler hukukundan doğan diğer mükellefiyetlerle tezat teşkil eylememek şartıyla, işbu Sözleşmede derpiş olunan mükellefiyetlere aykırı tedbirler alabilir.

2. Yukardaki hüküm, meşru harb fiilleri neticesinde vâkı ölüm hâdisesi müstesna, ikinci ve üçüncü maddeler ile dördüncü maddenin birinci fıkrasını ve yedinci maddeyi hiçbir suretle ihlâl mezun kılmaz.

3. Bu ihlâl hakkını istimal eden her Yüksek Âkıld Taraf alınan tedbirlerden ve bunları icab ettiren sebeplerden Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bilgi verir. Bu Yüksek Âkıld Taraf mezkûr tedbirlerin meriyetten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin tamamıyla tatbıkına tekrar başlandığı tarihten de Avrupa Konseyi Genel Sekreterini haberdar eder.

Madde — 16.

10, 11 ve 14 ncü maddelerin hiçbir hükmü yabancıların siyasi faaliyetlerini Yüksek Âkıld Tarafların tahdit etmelerine mâni sayılmaz.

Madde — 17.

Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbiri bir Devlete, topluluğa veya ferde, işbu Sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya mezkûr Sözleşmede derpiş edildiğinden daha geniş

ölçüde tahditlere tâbi tutulmasını istihdaf eden bir faaliyete girişmeye veya harekette bulunmaya mâtufl her hangi bir hak sağladığı şeklinde tefsir olunamaz.

Madde — 18.

Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, mezkûr hak ve hürriyetlere yapılan takyitler ancak deriş edildiikleri gaye için tathik edilebilirler.

Bölüm - II.

Madde — 19.

İşbu Sözleşmeden Yüksek Âkîd Taraflar için hâsıl olan taahhütlere riayeti temin maksadiyle:

- a) Aşağıda «Komisyon» diye zikredilecek olan bir «İnsan Hakları Avrupa Komisyonu»;
 - b) Aşağıda «Divan» diye zikredilecek olan bir «İnsan Hakları Avrupa Divanı»;
- kurulmuştur.

Bölüm - III.

Madde — 20.

Komisyon Yüksek Âkîd Tarafların sayısı kadar âzadan mürekkeptir. Komisyonunda aynı Devletin birden fazla tebaası bulunmaz.

Madde — 21.

1. Komisyon üyeleri İstisare Meclisinin Bürosu tarafından tanzim edilen bir isim listesi üzerinden Bakanlar Komitesince oyların mutlak çoğunluğu ile seçilir; Yüksek Âkîd Tarafların İstisare Meclisindeki temsilcileri gruplarından her biri, en az ikisi kendi milletinden olmak üzere üç narazet gösterir.

2. Sonradan diğer devletlerin işbu Sözleşmeye taraf olmaları halinde komisyonu tamamlamak ve boşalan yerlere yenilerini seçmek için de, tatbik kabiliyetini haiz olduğu nispette, aynı usul takip olunur.

Madde — 22.

1. Komisyon üyeleri altı senelik bir müddet için seçilirler. Tekrar seçilmeleri caizdir. Bununla beraber ilk seçilen üyelerden yedisinin vazifesi üç yıl sonunda nihayete erecektir.

2. İlk üç yıllık müddetin sonunda vazifeleri nihayete erecek olan üyeler, ilk seçimlerin yapılmasından hemen sonra Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından kur'a çekmek suretiyle tâyin edilecektir.

3. Vazifesi bitmemiş bir üyenin yerine seçilen komisyon üyesi selefinin vazife müddetini tamamlar.

4. Komisyon üyeleri, yerlerine yenileri konuluncaya kadar vazifelerinde kalırlar ve yerlerine yenileri geçtikten sonra dahi evvelce kendilerine havale edilmiş olan işleri rüyete devam ederler.

Madde — 23.

Komisyon üyeleri Komisyona hususi şahıs sıfatiyle iştirâk ederler.

Madde — 24.

Her Âkîd Taraf işbu Sözleşme Lükümlerine vâkı ve kendisinin diğer bir Âkîd Tarafa isnadedi-

lebileceğine kanaat getirdiği bilcümle riayetsizlikten dolayı Avrupa Konseyi Genel Sekreteri vasıtasıyla Komisyona müracaat edebilir.

Madde — 25.

1. İşbu Sözleşmede tanınan hakların Yüksek Âkıdlerden biri tarafından ihlâlinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her hakiki şahıs, Hükümet dışı her teşekkül veya her insan topluluğu, hakkında şikâyet vâkı Yüksek Âkîd Tarafın bu işte Komisyonun salâhiyetini tanıdığını beyan etmiş olması halinde, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine sunulacak bir dilekçe ile Komisyona müracaat edebilir.

Yüksek Âkîd Taraflardan böyle bir beyan yapmış olanlar işbu hakkın müessir bir tarzda kullanılmasına hiçbir suretle engel olmamayı taahhüt ederler.

2. Bu beyanlar muayyen bir müddet için yapılabilir.

3. Bu beyanlar Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilir. Genel Sekreter bunların suretini Yüksek Âkîd Taraflara gönderir ve neşrini temin eder.

4. Komisyon işbu madde ile kendisine verilen salâhiyeti en az altı Yüksek Âkîd Taraf yukardaki fıkralarda derpiş edilen beyanla bağlanmış buldukları zaman kullanır.

Madde — 26.

Devletler Hukukunun umumiyetle kabul edilen prensiplerine göre, ancak dahilî müracaat yollarına başvurulmasından sonra ve nihai dahilî karardan itibaren altı aylık bir müddet içinde Komisyona müracaat olunabilir.

Madde — 27.

1. Komisyon 25 nci madde gereğince sunulan her hangi bir dilekçeyi aşağıdaki hallerde kabul etmez :

a) Dilekçe imzasız ise ;

b) Dilekçe yomisyonce daha evvel incelenmiş yahut milletlerarası diğerk bir tahkikat veya hallü tesviye merciine arz edilmiş bir dilekçenin esas itibariyle aynı ise ve yeni olaylar ihtiva etmiyorsa ;

2. Komisyon 25 nci madde gereğince sunulan her hangi bir dilekçeyi işbu Sözleşme hükümleriyle telif edilemez bulduğu, açıktan açığa esassız yahut şikâyet hakkının suiistimali mahiyetinde telâkki ettiği takdirde kabule şayan saymaz.

3. Komisyon 26 ncı maddeye göre kabul edilemez mahiyette saydığı her dilekçeyi reddeder.

Madde — 28.

Komisyon dilekçeyi kabul ettiği takdirde :

a) Olayları tesbit üzere dilekçeyi, tarafların temsilcileri ile beraber, her iki tarafı da dinliyerek inceler ve, eğer lüzum varsa, tahkikat yapar. Bu tahkikatın müessir bir şekilde icrası için alâkadar devletler, komisyonla görüş teatisinde bulduktan sonra lüzumlu her kolaylığı göstereceklerdir.

b) Komisyon meseleyi, işbu Sözleşmede tanınmış İnsan Haklarına riayetden ilham alan muslihâne bir hal tarzına bağlamak üzere ilgililere arzı hizmet eder.

Madde — 29.

1. Komisyon 28 nci maddede derpiş edilen vazifeleri yedi üyesinden mürekkep bir Tâli Komisyon vasıtasıyla ifa eder.

2. Her alâkadar, Tâli Komisyona iştirak etmek üzere, kendi isteğine göre bir üye tâyin edebilir.

3. Diğer üyeler, Komisyonun İçtüzüğünde derpiş edilen hükümlere uygun olarak kur'a ile tâyin edilir.

Madde — 30.

Tâli Komisyon 28 nci maddeye uygun olarak muslihane bir hal sureti bulmaya muvaffak olursa bir rapor tanzim eder ve bu rapor alâkadar devletlere, Bakanlar Komitesine ve neşredilmek üzere Avrupa Konseyi Genel Sekreterine gönderilir. Bu rapor olayların ve kabul edilen hal suretinin kısa bir beyanından ibarettir.

Madde — 31.

1. Bir hal sureti bulunmadığı takdirde Komisyon bir rapor tanzim eder ve bunda olayları tesbit edip bunların ilgili devlet tarafından Sözleşme hükümleri gereğince yüklenilmiş vecibelerin ihlâlüne delâlet edip etmediği hususundaki mütalâasını bildirir. Bu nokta hakkında Komisyonun bütün üyelerinin kanaatleri de raporda zikredilebilir.

2. Rapor Bakanlar Komitesine ve ilgili devletlere de gönderilir. Bu devletler mezkûr raporu neşretmek salâhiyetine mâlik değildirlir.

3. Komisyon, Bakanlar Komitesine gönderdiği rapora uygun bulduğu teklifleri de dercedebilir.

Madde — 32.

1. Komisyon raporunun Bakanlar Komitesine tevdi tarihinden itibaren üç aylık bir müddet zarfında, mesele işbu Sözleşmenin 48 nci maddesi gereğince Divana arz edilmezse Bakanlar Komitesi Sözleşmenin ihlâl edilmiş olup olmadığı hakkında Komiteye dâhil temsilcilerin üçte iki çoğunluğu ile bir karar verir.

2. Bu kararın müspet olması halinde Bakanlar Komitesi bir mühlet tesbit eder; bu mühlet içinde ilgili Yüksek Âkîd Taraf Bakanlar Komitesi kararının icabettirdiği tedbirleri almalıdır.

3. İlgili Yüksek Âkîd Taraf tâyin olunan mühlet zarfında tatmin edici tedbirleri almadı ise Bakanlar Komitesi, 1 nci fıkrada derpiş edilen çoğunlukla, ilk karara verilecek sonucu kararlaştırır, ve raporu yayınlar.

4. Yüksek Âkîd Taraflar evvelki fıkraların tatbiki suretiye Bakanlar Komitesinin verebileceği her kararı kendileri için uyulması mecburi saymayı taahhüdederler.

Madde — 33.

Komisyonun oturumları gizlidir.

Madde — 34.

Komisyonun kararları mevcut ve oy veren üyelerin çoğunluğu ile; Tâli Komisyonun kararları üyelerinin çoğunluğu ile verilir.

Madde — 35.

Komisyon lüzum hâsıl oldukça toplanır. Davet Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından yapılır.

Madde — 36.

Komisyon İçtüzüğünü hazırlar.

Madde — 37.

Komisyonun büro işleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından temin olunur.

Bölüm - IV.

Madde — 38.

İnsan Hakları Avrupa Divanı, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin sayısı kadar yargıçtan mürekkeptir. Divanın aynı Devlet tâbiyetinde birden fazla üyesi olamaz.

Madde — 39.

1. Divan üyeleri Avrupa Konseyi üyelerince teklif edilen şahısları muhtevi bir liste üzerinden İstişari Meclisçe çoğunlukla seçilir, üyelerden her biri en az ikisi kendi tâbiyetinde olmak üzere üç namzet gösterir.

2. Avrupa Konseyine yeni üyeler kabulü halinde Divanı tamamlamak ve boşalan üyeliklere yeni üyeler seçmek için de, tatbik kabiliyetini haiz olduğu nispette ,aynı usul tatbik olunur.

3. Namzetler yüksek seciyeye malik ve yüksek kazai vazifeleri ifa için lâzım şartları câmi bulunmalıdırlar veya salâhiyetleri umumiyetle müsellemler hukukşinaslardan olmalıdırlar.

Madde — 40.

1. Divan üyeleri dokuz senelik bir müddet için seçilirler. Tekrar seçilmeleri caizdir. Bununla beraber ilk seçimde tâyin edilen üyelerden dördünün vazifesi üç yıl sonra, diğer dördünün vazifesi de altıncı yıl sonunda nihayet bulacaktır.

2. Vazifeleri ilk üç ve altı yıllık müddetler sonunda nihayet bulacak olan üyeler ilk seçimin akabinde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından kur'a ile ayrılırlar.

3. Vazifesi henüz bitmemiş bir üyenin yerine seçilen Divan üyesi selefinin vazife müddetini tamamlar.

4. Divan üyeleri yerlerine başkaları seçilinceye kadar vazifelerini görürler. Yerlerine başkaları konulduktan sonra da, kendilerine daha önce havale edilmiş olan dâvaların rüyetine devam ederler.

Madde — 41.

Divan Başkanını ve Başkan Vekilini üç yıl için seçer. Tekrar seçilmeleri caizdir.

Madde — 42.

Divan üyeleri her çalışma günü için, tutarı Bankalar Komitesi tarafından tesbit edilecek bir tazminat alırlar.

Madde — 43.

Kendisine arz edilen her dâvayı incelemek üzere Divan yedi yargıçtan mürekkep bir daire halinde teşekkül eder. Bu daireye ilgili her Devletin tebaasından olan veya böylesi, yoksa, o Devlet tarafından seçilecek bir yargıç vazifeten iştirak eder.

Diğer yargıçlar dâvanın incelenmesine başlanmazdan evvel Başkan tarafından kur'a ile seçilirler.

Madde — 44.

Divan huzuruna bir dâvayı yalnız Yüksek Taraflar ve Komisyon getirebilir.

Madde — 45.

Divanın salâhiyeti işbu Sözleşmenin tefsir ve tatbikiyle ilgili olup Yüksek Âkîd Taraflar veya Komisyon tarafından 48 nci maddede derpiş edildiği şekilde kendisine arz olunacak bütün hususlara şâmilidir.

Madde — 46.

1. Yüksek Âkîd Taraflardan her biri, işbu Sözleşmenin tefsir ve tatbikına mütaallik hususlarda Divanın kaza salâhiyetini her hangi bir zamanda bihakkin ve özel bir anlaşma olmaksızın mecburi olarak tanıdığını beyan edebilir.

2. Yukarda mezkûr beyanlar kayıtsız şartsız yahut diğer âkîdlardan birçoğunun veya bâzularının mütekabiliyeti esasına müsteniden veya muayyen bir zaman için yapılabilir.

3. Bu beyanlar Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilecektir ve Genel Sekreter bunların birer suretini Yüksek Âkîd Taraflara gönderecektir.

Madde — 47.

Bir mesele Divana ancak muslihane hal gayretlerinin boşa çıktığı Komisyonca müşahede edildikten sonra ve 32 nci maddede derpiş olunan üç aylık müddet içinde arz edilebilir.

Madde — 48.

Eğer ilgili taraf veya tarafların Divanın mecburi kaza hakkını tanımış olmaları ve bu olduğu takdirde karşı taraf ve tarafların rıza ve muvafakati şartıyla Divana :

- a) Komisyon tarafından;
- b) Mağdur kendi tebaasından olan Yüksek Âkîd tarafından;
- c) Komisyona başvurmuş olan Yüksek Âkîd tarafından;
- d) Kendisinden şikâyet edilen Yüksek Âkîd tarafından;

Müracaat olunabilir.

Madde — 49.

Divanın salâhiyetli olup olmadığı hakkında ihtilâf zuhurunda, karar Divana aittir.

Madde — 50.

Divanın kararı, Bir Yüksek Âkîd Tarafından adli makamları veya resmî bir makamı tarafından alınmış olan bir kararın veya vaz'edilmiş bulunan bir tedbirin işbu Sözleşmeden doğan mü kellefiyetlere tamamen veya kısmen aykırı olduğunu beyan ederse, ve eğer mezkûr Âkîd Tarafın dahili mevzuatı bu kararın veya tedbirlerin neticelerini ancak kısmen izaleye müsaitse, Divan kararında buna mahal varsa, hakkaniyete uygun bir surette mutazarrır tarafı tatmin eder.

Madde — 51.

1. Divanın hükmüne mucip sebepler decolunur.
2. Hüküm yargıçların müttehit reylerini kısmen veya tamamen ifade etmiyorsa, her yargıç kendi şahsi kanaatini ona ilâve etmek hakkına sahip olacaktır.

Madde — 52.

Divanın hükmü katidir.

Madde — 53.

Yüksek Âkıdlar taraf oldukları Divanın kararlarına uymayı taahhüt ederler.

Madde — 54.

Divanın hükmü Bakanlar Komitesine gönderilir ve o bu hükmün icrasına nezaret eder.

Madde — 55.

Divan, tüzüğünü tanzim ve muhakeme usulünü tesbit eder.

Madde — 56.

1. Divan üyelerinin ilk seçimi Yüksek Âkıd Tarafların 46 ncı maddede işaret edilen beyanlarının sayısı sekizi bulduktan sonra yapılır.
2. Bu seçimden evvel Divana başvurulmaz.

Bölüm - V.

Madde — 57.

Her Yüksek Âkıd Taraf kendi dahilî mevzuatının, işbu Sözleşmenin bütün hükümlerinin fiilen tatbikını ne surette temin ettiği hususunda Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin talebi üzerine izahat verecektir.

Madde — 58.

Komisyunun ve Divanın masrafları, Avrupa Konseyi tarafınlan ödenir.

Madde — 59.

Komasyon ve Divan üyeleri vazifelerinin ifasında Avrupa Konseyi Statüsünün 40 ncı maddesinde ve işbu madde muktazasınca akdedilen anlaşmalarda derpiş edilen imtiyaz ve muafiyetlerden istifade ederler.

Madde — 60.

İşbu Sözleşmenin hükümlerinden hiçbirisi her Âkıd Tarafın kanunlarına veya bu Âkıdın taraf olduğu diğeri bir Sözleşmeye tevfikan tanınabilecek İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri tahdit veya ihlâl eder. mahiyette tefsir olunamaz.

Madde — 61.

İşbu Sözleşmenin hiçbir hükmü Avrupa Konseyi Statüsünün Bakanlar Komitesine verdiği salâhiyetleri ihlâl etmez.

Madde — 62.

Bu Sözleşmenin tefsir veya tatbikından doğan bir ihtilâfı işbu Sözleşmede derpiş edilenlerden başka bir hal tarzına dilekçe yoluyla tâbi kılmak hususunda aralarında mevcut anlaşma, sözleşme ve

demeçleri, hususi uyuşma halleri müstesna, faydalanmaktan Yüksek Âkîd Taraflar karşılıklı olarak vazgeçmektedirler.

Madde — 63.

1. Devlet, tasdik esnasında veya daha sonra her hangi bir zaman Avrupa Konseyi Genel Sekreterine göndereceği bir ihbarla işbu Sözleşmenin milletlerarası münasebetlerini sağladığı bütün ülkelere veya bunlardan her hangi birine tatbik edileceğini beyan edebilir.

2. Sözleşme ihbarda bildirilen ülke veya ülkelerde Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin bu ihbarı aldığı tarihten itibaren otuz gün sonra tatbik edilecektir.

3. İşbu Sözleşmenin hükümleri mezkûr ülkelerde mahallî icaplar nazarı itibara alınarak tatbik edilecektir.

4. Bu maddenin birinci fıkrasına tevfikan beyanda bulunmuş olan her devlet sonradan her zaman işbu beyanında işaret ettiği ülke veya ülkelere taallük itibarıyla, hakiki şahısların, Hükümet dışı teşekküllerin veya fert gruplarının müracaatlarını bu Sözleşmenin 25 nci maddesine uygun olarak Komisyonun rüyet eylemek salâhiyetini kabul ettiğini beyan edebilir.

Madde — 64.

1. Bu Sözleşmenin imzası veya tasdik belgesinin tevdiinde her devlet Sözleşmenin muayyen bir hükmü hakkında, o zaman kendi ülkesinde mer'î olan bir kanun bu hükme uygun bulunmaması nispetinde ihtirazi kayıt koyabilir. İşbu madde umumî mahiyette ihtirazi kayıtlar konulması salâhiyetini bahşetmez.

2. İşbu maddeye uygun olarak konulan her ihtirazi kayıt mevzuubahis kanunun kısa bir izahını ihtiva eder.

Madde — 65.

1. Bir Yüksek Âkîd Taraf Sözleşmeyi ancak Sözleşmenin kendisi hakkında meriyete girdiği tarihten itibaren beş yıllık bir müddet sonunda ve Avrupa Konseyi Genel Sekreterine altı ay evvel verilecek bir ihbarla feshedebilir. Genel Sekreter bundan diğer Âkîd Taraflara malûmat verir.

2. Bu fesih keyfiyeti, fesih muteber sayıldığı tarihten evvel yapılmış olup bu taahhütleri ihlâl edici mahiyette telâkki edilebilecek her hangi bir fiil dolayısıyla, ilgili Yüksek Âkîd işbu Sözleşmedeki taahhütlerden beri kılmak neticesini hâsıl etmez.

3. Aynı ihtirazi kayıt altında Avrupa Konseyi üyeliği sıfatı zail olan her Âkîd Taraf işbu Sözleşmeye de taraf olmaktan çıkar.

4. Sözleşme, 63 ncu madde hükmü gereğince tatbik edileceği beyan edilmiş olan ülkelere taallûku bakımından, daha evvelki fıkralar hükümlerine tevfikan feshedilebilir.

Madde — 66.

1. İşbu Sözleşme, Avrupa Konseyi üyelerinin imzalarına açıktır. Sözleşme tasdik edilecektir. Tasdik belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi olunacaktır.

2. İşbu Sözleşme on tasdik belgesinin tevdiinden sonra meriyete girecektir.

3. Sözleşmeyi daha sonra tasdik eyleyecek olan mümzi için Sözleşme tasdik belgesinin tevdiinden itibaren meriyete girecektir.

4. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Sözleşmenin meriyete girdiğini, Sözleşmeyi tasdik eden Yüksek Âkîd Tarafların isimlerini ve daha sonra vukubulacak tasdik belgelerinin tevdi keyfiyetini de bütün Avrupa Konseyi üyelerine tebliğ edecektir.

Avrupa Konseyi Hazinei Evrakında saklanmak ve her iki metin de aynı derecede muteber ol-

mak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 4 Kasım 1950 de Roma'da tanzim edilmiştir.

Umumi Kâtip bunun tasdikli suretlerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

İNSAN HAKLARINI VE ANA HÜRRIYETLERİ KORUMAYA DAİR SÖZLEŞMEYE EK PROTOKOL

İşbu Protokolü imza eden, Avrupa Konseyi Üyesi, hükümetler, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya dair olup Roma'da 4 Kasım 1950 tarihinde imza edilmiş bulunan Sözleşmenin (aşağıda «Sözleşme» diye anılmıştır) 1 nci fashında esasen musarrah bulunanlardan gayri hak ve hürriyetlerin müşterek müdafaasını temin için gereken tedbirleri almaya kararlaştırarak,

Aşağıdaki hususlar hakkında mutabık kalmışlardır:

Madde — 1.

Her hakiki veya hükmi şahıs mallarının masuniyetine riayet edilmesi hakkına maliktir. Her hangi bir kimse ancak âmme menfaati icabı olarak ve kanunun derpiş eylediği şartlar ve devletler hukukunun umumi prensipleri dâhilinde mülkünden mahrum edilebilir.

Yukardaki hükümler, devletlerin, emvalin umumi menfaate uygun olarak istimalini tanzim veya vergilerin veyahut sair mükellefiyetlerin veyahut da para cezalarının tahsili için zaruri görükları kanunları yürürlüğe koymak hususunda malik buldukları hukuka hâlel getirmez.

Madde — 2.

Kimse tahsil etmek hakkından mahrum edilemez. Devlet, eğitim ve öğretim sahasında deruhde edeceği vazifelerin ifasında, ebeveynin bu eğitim ve öğretimi kendi dinî ve felsefi akidelerine göre temin etmek hakkına riayet edecektir.

Madde — 3.

Yüksek Âkîd Taraflar, teşriî organın intihabı hususunda halkın kanaatinin serbest olarak izharını sağlıyan şerait dâhilinde uygun sürelerle gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüderler.

Madde — 4.

Her Yüksek Âkîd Taraf, bu Protokolün imzası veya tasdiki anında veyahut daha sonra her hangi bir zaman, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edeceği bir beyanname ile beynelmîlel münasebetlerini deruhde ettiği ve mezkûr beyannamede zikrettiği ülkelerde bu Protokol hükümlerinin ne nispette tatbik edileceğini taahhüdettiğini bildirebilir.

Geçen fıkra mucibince bir beyanname tevdi etmiş bulunan her Yüksek Âkîd, zaman zaman mütekaddim bir beyannamenin mefadını tadil eden veya bu Protokol hükümlerinin her hangi bir ülke üzerinde uygulanmasına son veren yeni bir beyannameyi, tevdi edebilir.

Bu madde gereğince yapılmış bir beyan Sözleşmenin 63 nü maddesinin 1 nci fıkrasına uygun olarak yapılmış gibi telâkki olunacaktır.

Madde — 5.

Yüksek Âkîd Taraflar bu Protokolün 1, 2, 3 ve 4 nü maddelerini Sözleşmeye ek maddeler olarak telâkki edecekler ve Sözleşmenin bütün hükümleri buna göre tatbik edilecektir.

Madde — 6.

Bu Protokol Sözleşmeyi imza eden Avrupa Konseyi üyelerinin imzalarına açıktır, bu Protokol Sözleşme ile birlikte veya ondan sonra tasdik edilecektir. Protokol, 10 tasdiknamenin tevdiinden sonra yürürlüğe girecektir.

Protokol, bilâhara tasdik edecek her münzî için, tasdiknamesinin tevdiini mütaakıp yürürlüğe girecektir.

Tasdiknameler Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilecek, o da tasdik edenlerin isimlerini bütün üyelere tebliğ edecektir.

Her iki metin de aynı derecede muteber olmak üzere Fransızca ve İngilizce olarak ve Avrupa Konseyi Hazinei Evrakında saklanacak tek bir nüsha halinde 20 Mart 1952 de Paris'te tanzim edilmiştir. Umumi Kâtip bunun tasdikli suretlerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.